

Milke, Andrzej

Przyczynek do historii oświaty rolniczej na Ziemi Płockiej

Notatki Płockie 35/4-145, 30-36

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przyczynek do historii oświaty rolniczej na Ziemi Płockiej

*„Temu tylko plóg i socha, kto tę
czarną ziemię kocha,
Kto rodzinnych swoich pól
zna wymowę, tzy i ból.”*

M. Konopnicka.

Dzieje szkolnictwa i oświaty rolniczej na Ziemi Płockiej w historiografii pedagogicznej należą do bardzo zaniedbanych. Nie ukazało się do tej pory żadne opracowanie mimo, że tradycje i działalność tych placówek były znaczące w skali kraju. Warto przypomnieć kilka znaczących dat: W bieżącym roku mija 90 lat od powstania Płockiego Towarzystwa Rolniczego. W ubiegłym roku minęła 100-rocznica urodzin Leokadii Bergerowej z Grzebskich — pierwszej kierowniczk i organizatorki Szkoły Rolniczej Żeńskiej w Trzepowie oraz minęło 130 lat od uruchomienia jednej z pierwszych w Polsce szkół rolniczych w Niegłosach pod Płockiem. Zbliży się również 70 rocznica powstania Szkoły Rolniczej w Trzepowie.

W XIX wieku przenikanie kapitalizmu na ziemię mazowiecką i związana z tym intensyfikacja gospodarowania sprawiły, że wiedza rolniczą w pierwszej kolejności zainteresowali się właściciele większych dóbr ziemskich. W celu podniesienia gospodarstw włościańskich, oraz kształcenia służby folwarcznej, władze oświatowe Królestwa Polskiego opracowały w 1859 roku projekt ustawy, według której w każdej guberni miała być zorganizowana niższa szkoła rolnicza z wzorową fermą. Program nauczania nowo powstałych szkół częściowo był wzorowany na programie Szkoły Wiejskiej, która istniała przy Instytucie Marymonckim.¹

I już w 1859 roku w powiecie płockim z polecenia gubernatora Bońkowskiego na trzywłókowym łanie ziemi nazwanym od jego dawnego właściciela Niegłosa- Niegłosami, została założona pierwsza szkoła rolnicza. Była przeznaczona dla synów drobnych rolników w wieku od 13—18 lat. Nauka trwała 2 lata. Dyrektorem szkoły był ziemianin — Roch Godlewski z powiatu lipnowskiego, a opiekunem Antoni Klimkiewicz z Goślic. Oddziaływanie wychowawcze i patriotyczne na młodzież było znaczące, a udział „Niegłosiaków” w Powstaniu Styczniowym wstrząsnął bytem szkoły. Wówczas to rząd carski po stłumieniu powstania zlikwidował szkołę rolniczą w Niegłosach. Majątek został przekazany na rzecz państwa, następnie wydzierżawiony, a dochód pozwalał na utrzymanie domu wychowawczego dla dzieci prawosławnych w Płocku. Po Powstaniu Styczniowym Szkoła rol-

nicza w Niegłosach przestała istnieć.² Oświatę rolniczą na ziemi płockiej prowadziły głównie towarzystwa rolnicze. W kilkanaście lat po zaprzestaniu działalności Towarzystwa Rolniczego w Warszawie zostało powołane w Płocku Gubernialne Towarzystwo Rolnicze.

W 1901 roku powstało Płockie Towarzystwo Rolnicze, prowadzone przez Stanisława Chełchowskiego. O olbrzymim zakresie działalności Towarzystwa Rolniczego świadczy między innymi powołanie aż 12 sekcji: rolnej, hodowlanej, przemysłu rolnego, mechaniczno-melioracyjnej, leśnictwa i ogrodnictwa, organizacji gospodarstw, służby i pośrednictwa pracy, drobnego przemysłu, prawno-ekonomicznej, handlowej, ubezpieczeniowej i statystycznej.

Z inicjatywy Płockiego Towarzystwa Rolniczego powstało Stowarzyszenie Rolnicze w Ciechanowie. Rozwijano coraz szerszą działalność.

Wkrótce na wzór pierwszego powstałego Kółka Rolniczego „Jutrzenka” w Miechowie powstała pierwsza w powiecie płockim spółka włościańska pod Drobinem. W 1904 roku z powodu bezrobocia wywołanego wojną rosyjsko-japońską i nieurodzajem ziemniaków. Towarzystwo Rolnicze usilnie zabiegało u władz o zatrudnienie bezrobotnych przy budowie szosy Bodzanów-Zakroczym.

Przy Towarzystwie Rolniczym założono bibliotekę a także muzeum liczące około 100 eksponatów zgrupowanych w działach rolniczym i leśnym. Wiele tych eksponatów trafiło potem do muzeum założonego przy reaktywowanym w 1907 roku Towarzystwie Naukowym Płockim. Sytuacja finansowa była na tyle dobra, że Polska Macierz Szkolna mogła otrzymać od Towarzystwa Rolniczego poważne fundusze na utrzymanie szkół polskich w Płocku. Na Mazowszu było stosunkowo dużo średnich gospodarstw rolnych, a prawie zupełnie brakowało wielkich majątków, więc idea wspólnych organizacji społeczno-gospodarczych drobnych i zamożnych rolników znalazła naturalne podłoże rozwoju. Sprawdzona na Mazowszu przyjęła się następnie w kraju. Zrealizował ją twórca i prezes Płockiego Towarzystwa Rolniczego — Stanisław Chełchowski, zakładając Centralne Towarzystwo Rolnicze obejmujące działalnością całe byłe Królestwo Polskie.³

Od pierwszych lat pracy Towarzystwo Rolnicze w Płocku prowadziło bardzo szeroką działalność, między innymi: zaopatrywało szkoły rolnicze w sztuczne nawozy, zorganizowano oddział hodowców konia szlachetnego, a nawet w porozumieniu z miejscowymi

lekarzami weterynarii opracowano plan walki z epidemiami panującymi w powiecie. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku majątek w Niegłosach przejęło Okręgowe Towarzystwo Rolnicze w Płocku.

Rok 1919 był pierwszym rokiem reaktywowania założonej w 1859 roku szkoły. Warunki były sprzyjające, bowiem ziemiaństwo Ziemi Płockiej złożyło na ten cel znaczące sumy pieniężne. Na szczególne wyróżnienie zasłużyła Maria Piwnicka — właścicielka majątku w Srebrnej, Ludwik Kunkel i rodzina Cichockich. Tylko klauzula testamentu Marii Piwnickiej opiewała na sumę 20.000 rubli. Wiosną 1919 roku kierownictwo szkoły w Niegłosach objął Jan Rapacki. Jednocześnie zajął się rozbudową i reorganizacją szkoły.

Zaledwie pierwszy rocznik zakończył naukę, a już przyszło bronić Ojczyzny w wojnie 1920 roku. Fundamenty i ściany wznoszących się budowli szkoły zostały zroszone krwią żołnierzy polskich oraz miejscowej ludności. Pomieszczenia dyrekcji szkoły w sierpniu 1920 roku zajęli Rosjanie, którzy atakowali Płock.

W roku 1921 szkoła posiadała około 50 ha ziemi na której kosztem 129.000 zł. pobudowano kompleks 7 budowli, w tym 4 gospodarskie i 3 szkolne.⁵ W czasie tej budowy założono na miejscu cegielnię oraz tartak. Pracami budowlanymi kierował architekt prof. Tadeusz Zieliński z Warszawy.

Przeciętnie kończyło rocznie szkołę 25 absolwentów rekrutujących się głównie z powiatu płockiego i ościennych. Głównym zadaniem szkoły było zdobywanie wiedzy rol-

niczej przez synów rolników, którzy kończąc naukę wracali na ojcowiznę.

11 lipca 1928 roku będąc w Płocku Prezydent R.P. Ignacy Mościcki odwiedził szkołę w Niegłosach w towarzystwie ministra rolnictwa-Niezabitowskiego i wojewody warszawskiego-Twardo.⁶

Prasa lokalna — «Mazowsze Płockie i Kujawy» pisała: „Mało w kraju jest samorządów, któreby na terenie swego powiatu tyle zrobiły od chwili odzyskania przez Polskę niepodległości, co samorząd płocki”.⁷

Powiat płocki miał szczęście do dobrych działaczy i ludzi oddanych oświacie rolniczej takich jak chociażby: Waclaw Wojtulanis, kierownik Płockiego Okręgowego Towarzystwa Rolniczego, poseł na Sejm, Eugeniusz Kolański — dyrektor Stacji Doświadczalnej w Opatówcu, inż. Stanisław Kałużyński — organizator Ogniska Kultury Rolnej w Opatówcu i fermy przyzakładowej w Mąkolinie.

Dużą zasługę dla kształcenia kadr ogrodniczych wniosła Szkoła Ogrodnicza w Płocku, która powstała w 1921 roku z przekształcenia Gimnazjum żeńskiego im. Adama Mickiewicza. Tworzyła ona odrębny dział Państwowej Żeńskiej Szkoły Ogrodniczej i Handlowej w Płocku. W sierpniu 1933 roku powstały oddzielne szkoły: Szkoła Ogrodnicza i Szkoła Handlowa. Szkoły te zachowały charakter szkół średnich zawodowych, a w każdej ze szkół nauka trwała 4 lata.

Szkoła Ogrodnicza miała za zadanie przygotować praktycznie i teoretycznie absolwentki do pracy w ogrodnictwie. O wysokim po-



1. Uczennice w odświętnych strojach na tle gmachu Szkoły Rolniczej w Trzepowie — 1930 rok.

Archiwum Szkoły; Rolniczej w Trzepowie

ziomie tej szkoły świadczy fakt, że wiele absolwentek kontynuowało dalsze studia na Wyższym Dwuletnim Kursie Ogrodnictwa przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, czy Wyższym Dwuletnim Kursie Ogrodnictwa w Poznaniu, gdzie dziewczęta przyjmowane były bez egzaminów na podstawie świadectwa ukończenia szkoły.

21 listopada 1933 roku Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydał rozporządzenie o reorganizacji szkolnictwa, w myśl którego szkoły ogrodnicze średnie typu gimnazjalnego przestały istnieć.

Odmianą historię miały niższe szkoły rolnicze. Realizację ustawy o ludowych szkołach rolniczych związane z uchwaloną przez Sejm 9 lipca 1920 roku ustawą o reformie rolnej. Zgodnie z postanowieniami ustawy, w każdym powiecie miał być wybrany jeden obiekt na szkołę męską, jeden na żeńską oraz jeden na wzorową fermę.⁸

W pierwszych dniach stycznia 1923 roku w Płocku miejscowi działacze oświaty rolniczej oraz przedstawiciele Wydziału Powiatowego czynili starania o jak najszybsze powołanie szkoły rolniczej żeńskiej. 9 stycznia pod obrady Sejmiku wszedł wniosek Wydziału Powiatowego dotyczący art. 4 Ustawy z 2 lipca 1920 roku o ludowych szkołach rolniczych i postanowiono utworzyć szkołę rolniczą w Trzepowie. Na mocy tej uchwały z 9 stycznia 1923 roku postanowiono również, iż 1/4 kosztów budowy pokryje Sejmik z własnych funduszy, a pozostałą sumę 90 milionów marek uzyska od skarbu państwa z długoterminowym 3% oprocentowaniem. Obowiązki kierownika szkoły powierzono Leokadii Bergerowej która miała dobrać sobie pracowników i rozporządzić bu-

downę. Wydział Powiatowy proponował wybudowanie w roku 1924 tylko głównego gmachu. Budowę powierzono znanej z solidności i terminowości firmie budowlanej „Sektor” z Płocka.

Już w marcu 1923 roku w lokalnej prasie ukazał się pierwszy artykuł dotyczący naboru dziewcząt na trzy miesięczny kurs gospodarstwa domowego. Pisano w nim:

„Mamy nadzieję, że wszyscy zrozumieją potrzebę takiej szkoły i nie będzie żadnej parafii, która nie wysłałaby przynajmniej jednej przedstawicielki celem nauki”. —

Do wybuchu II wojny światowej w Trzepowie kształcono tylko dziewczęta. Pierwszy kurs liczył 10 dziewcząt, w późniejszych latach było już ponad 40 absolwentek rocznie. Od 1923 do 1933 roku przeszło przez szkołę 245 dziewcząt, czyli średnio 25 rocznie.⁹

Program przewidywał w przedmiotach teoretycznych 1164 godzin (na ogólnokształcące 605 godzin i zawodowe 559 godzin). Przedmioty ogólnokształcące obejmowały: język polski, rachunki, historię, religię, pogadanki z prawa, geografii Polski, przyrodę martwą i żywą. Wśród przedmiotów należących do grupy uzupełniających w szkole wprowadzono: spółdzielczość, śpiew, muzykę, pogadanki etyczne, higienę, oraz gimnastykę. Przedmioty zawodowe obejmowały: rolnictwo, hodowlę, sadownictwo i warzywnictwo, oraz pszczelarstwo. Zajęcia praktyczne obejmowały następujące działy: zajęcia podstawowe, zajęcia domowe, zajęcia praktyczne, kroju, szycia, haftu, zajęcia praktyczne z ogrodnictwa, oraz zajęcia praktyczne z hodowli drobiu, trzody, bydła i koni.



2. Zakończenie roku w Szkole Rolniczej Męskiej w Niegłosach. Wspólne zdjęcie z dziewczętami ze Szkoły Rolniczej w Trzepowie — 1937 rok. W drugim rzędzie siedzą nauczyciele ze szkoły w Niegłosach. Jan Górecki (czwarty od lewej) Jerzy Pęksiński (siódmy od lewej), Kazimierz Mossakowski (czwarty od prawej) Stanisław Katużyński — dyrektor szkoły (piąty od prawej).

Nauka była bezpłatna, opłacano jedynie koszty utrzymania w internacie — 25 złotych miesięcznie, płatne z góry za dwa miesiące. Do szkoły przyjmowane były dziewczęta, które ukończyły 16 lat.¹¹

Szkoła rolnicza w Trzepowie od początku swojej działalności była bardzo związana z najbliższym środowiskiem przez działalność kulturalno-oświatową i gospodarczą. Zasluga i chlubą szkoły było, iż potrafiła w stosunkowo krótkim czasie wytworzyć duże więzi przyjaźni wśród wychowanków oraz kontakt między szkołą a wychowankami. Wiele z doświadczeń szkoły, a także z konkretnej pomocy skorzystali rolnicy. Organizowano odczyty, szkolenia, wystawy i pokazy, które przyczyniały się do opdnoszenia wiedzy i kultury okolicznej ludności. Gospodarstwo szkolne sprzedawało rolnikom drób i prosięta.¹² Leokadia Bergerowa-kierowniczka szkoły rolniczej pomagała przy zakładaniu i pielęgnowaniu sadów w okolicy.

Dziewczęta należały do Koła Koleżeńskiego Uczennic, które miało na celu wzajemną pomoc w nauce, wyrabianie nawyku samokształcenia, jak również zapoznanie ich z działalnością oświatową, spółdzielczą i samorządową.¹³ Koło posiadało fundusz wypracowany z działalności gospodarczej z którego zasiliło m.in. konto Ligi Powietrznej i Przeciwwgazowej Obrony Państwa, włączając się tym samym do akcji powiatowej „Płock-Ojczyźnie”. Zebrane przez społeczeństwo fundusze pozwoliły zakupić samolot bojowy.

Szkoły Rolnicze tworzyły Mazowiecki Związek Sąsiednich Szkół Rolniczych, który miał na celu współpracę między szkołami. Między innymi raz lub dwa razy do roku, odbywały się spotkania młodzieży które były jednocześnie przeglądem dorobku gospodarczo zawodowego i kulturalno sportowego tych szkół. Do Związku należały szkoły rolnicze: Łowicz, Trzepowo, Niegłosy, Blich, Mieczysławów, Popowo, Mirosławice i Kościelec.¹⁴

Każda ze szkół tworzyła własny związek byłych wychowanków. Szczególnie wyróżniał się pracą oświatową w powiecie płockim Związek Wychowanek Szkoły Rolniczej Żeńskiej w Trzepowie. Wychowanki prowadziły liczne koła młodzieżowe działających wówczas organizacji. Mimo różnych tendencji ideowo-politycznych, najważniejszy cel był wspólny — krzewienie oświaty.¹⁵ Byłe absolwentki działały w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży Żeńskiej, Związku Młodzieży Wiejskiej R.P. „Wici” w Kolańkach „Strzelca” w Kolańkach Młodzieży „Siew” i w innych organizacjach wiejskich.

Wiele absolwentek i absolwentów szkół rolniczych z Trzepowa i Niegłos uczestniczyło w dożynkach w Spale u Prezydenta R.P. Ignacego Mościckiego”. Nigdzie jeszcze nie spotkała się tak ze sobą i nie zbratała cała Polska” pisała „Młoda Polka” z 1928 roku w artykule „Dożynki w Spale”.¹⁶

Wymownie brzmiał hymn szkół rolniczych śpiewany przez przybyłe delegacje

„Nie damy się zwątpieniu ducha,
nie będziem ronić gorzkich łez.

Choć bije grom, wre zawierucha,
niedoli wsi położym kres.

Na wiejskie zagony poniesiem swe plony,
do chat, tych niskich strzech,
wieśniaczych bram, z oświatą tam.
Gra w żyłach krew, a silna wola,
co niesie pośród życia mas.
Użyźnim wieś, użyźnim pola,
rozbudzić lud, już nadszedł czas”.

Młodzież szkół rolniczych z Trzepowa i Niegłos była inicjatorem i fundatorem pomnika ku czci poległych polskich żołnierzy i miejscowej ludności w 1920 roku. Młodzież szkół rolniczych wydawała też własne szkolne pismo „Głos Koleżeński”.

Specyficzną formą wychowania była obrzędowość szkolna. W szkołach w Niegłosach i Trzepowie obowiązywało przyrzeczenie uczniowskie składane na szkolne sztandary. W salach widniało hasło „Uspoczczenie i kultura osobista”.

Szkoła nie tylko uczyła, ale i wychowywała. Ceremoniał szkolny przybliżał szkołę, która przez pewien okres była ich drugim domem. Miał wpływ na wytwarzanie więzi uczniowskich i łączność ze szkołą jej dawnych uczniów.¹⁷

W roku 1934 przy szkole rolniczej w Trzepowie zorganizowano przedszkole dla dzieci okolicznych włościom. Celem organizacji przedszkola była nie tylko opieka nad dzieckiem w czasie gdy matki dzieci zajęte były pracą w gospodarstwie, ale głównym zadaniem było zaznajomienie dziewcząt z racjonalnym wychowaniem dziecka. Współpraca między szkołami rolniczymi Trzepowa i Niegłos przejawiała się zarówno w pracy dydaktycznej, gospodarczej, sportowej ale przede wszystkim kulturalno-oświatowej. Wystawiano sztuki teatralne, organizowano zabawy karnawałowe. Korzystano z pomocy reżysera Szejjera, który jednocześnie zaopatrywał grających w stylowe kostiumy. Obchodzono wspólne rocznice 3 Maja, 29 listopada, 11 listopada, 15 sierpnia, 1 maja i t.p. jak również obrzędy ludowe: Andrzejki, Wianki, Sobótki i inne.

To czego nauczono się w szkole przenoszono później do swego środowiska, pielęgnując dalej dawne obrzędy i zwyczaje ludu.

30 listopada 1930 roku na setnym kilometrze drogi bitej w powiecie płockim, między szkołami rolniczymi postawiono w Trzepowie „Pomnik drogowca”¹⁸ Część artystyczną związaną z odsłonięciem pomnika wykonały szkoły rolnicze z Trzepowa i Niegłos.

Doniosłym wydarzeniem był przyjazd 11 lipca 1928 roku do szkoły rolniczej w Niegłosach Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego, którego witała także młodzież szkół i organizacje rolnicze.

Prezydent dokonał odsłonięcia tablicy przed szkołą rolniczą w Niegłosach, na której widniał napis:



3. XII Zjazd Sąsiedzkiego Związku Szkół Rolniczych w Dąbrowie Zduńskiej — 1933 rok. W zjeździe uczestniczyły szkoły rolnicze powiatu płockiego.

Ze zbiorów autora.

„Bogu na chwałę Polsce na pożytek. Powiatowa Szkoła Rolnicza Niegłosy im. Płockiego Towarzystwa Rolniczego założona Roku Pańskiego 1859 jako państwowa, zagrabiona w 1867 roku po Powstaniu, wskrzeszona w 1918 R. Odrodzenia przez Okręgowe Towarzystwo Rolnicze Płockie zbiorowym wysiłkiem Społeczeństwa, Rządu, Samorządu, z zapisów Marii Piwnickiej, Ludwika Kunkla i ziemian Mazowsza Płockiego w Dziesięciolecie Wskreszenia kamień ten odstonięty przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego”.¹⁹

25 maja 1935 roku przed budynkiem szkoły rolniczej w Trzepowie przy licznych udziale młodzieży i społeczeństwa odbyła się niecodzienna uroczystość. Nastąpiło pobranie ziemi z pobojuwiska 1920 roku na kopiec Marszałka Józefa Piłsudskiego. Starosta powiatu płockiego — Władysław Rozmarynowski pobrał ziemię do urny, a specjalna delegacja województwa warszawskiego zawiozła ziemię do Krakowa.²⁰

Szkoły uczestniczyły w życiu społeczno-gospodarczym powiatu. Często w ogólnopolskich konkursach przysposobienia rolniczego absolwenci szkoły zajmowali czołowe miejsca. Najlepsi w nagrodę wyjeżdżali do różnych krajów, aby zapoznać się tam z gospodarką rolną. Wielką zasługę w propagowaniu oświaty rolniczej wnieśli nauczyciele szkół, między innymi kolejni kierownicy szkół rolniczych w Niegłosach: Jan Rapacki i Stanisław Kałużyński, kierownicy szkoły rolniczej w Trzepowie Leokadia Bergerowa z Grzebskich, An-

na Vladichówna, Henryka Ciborowska-Wysocza, oraz nauczyciele: Kazimierz Mossakowski, Jan Górecki i Jerzy Pęksiński.²¹

Pionierami oświaty była młodzież kończąca szkoły, a jej praca w terenie dawała dobre wyniki. Helena Żelińska w 1930 roku, na zakończenie VIII rocznika szkoły w Trzepowie w pożegnalnym przemówieniu powiedziała: Cięży na nas dług, który zaciągnęliśmy przebywając w szkole, więc spłacić go jesteśmy obowiązane. Na pierwszym miejscu stawiam spłacenie długu rodzicom. Oni tyle trudu i starań ponieśli. Gdy wrócimy do swoich wiosek będziemy chętnie udzielały pomocy tym, którzy nie mieli możliwości jak my czerpać naukę i wiedzę”.

O charakterystycznej więzi szkoły ze środowiskiem świadczy fakt, iż niekiedy całe rodzęństwa kończyły te szkoły np. cztery córki Józefa Mąkowskiego z Lipna ukończyły szkołę w Trzepowie i trzech synów szkołę rolniczą w Niegłosach.²²

Szczególną troskę o rozwój oświaty rolniczej wykazywali członkowie Wydziału Powiatowego Starostwa w Płocku, któremu oświata rolnicza bezpośrednio podlegała. Zatrudniali oni bezpośrednio instruktorów rolnych, agronomów, lekarzy weterynarii.²³

Ksiądz profesor Kazimierz Starościński — wykładowca Seminarium Duchownego w Płocku, twórca hejnału płockiego, a jednocześnie nauczyciel muzyki i śpiewu w szkole rolniczej w Trzepowie na pogrzebie Leokadii Bergerowej powiedział „Pracę pokochała ponad wszystko, swymi czynami do czynu zachęcała”.²⁴

Druga wojna światowa przerwała dość dobrze zapowiadający się rozwój oświaty rolniczej w powiecie płockim. Tak jak niegdyś ich dawni koledzy w Powstaniu Styczniowym, czy roku 1920, zmienili „Niegłosy” pióra na karabin i jeszcze raz dali wyraz prawdzie iż „Żywią i Bronią”.

Szkoła Rolnicza w Niegłosach w styczniu 1945 roku została wysadzona przez oddziały niemieckie, po wojnie ówczesne władze nie

reaktywowały jej — przestała istnieć.

Zaginęły sztandary tych szkół. Na sztandarze szkoły rolniczej w Trzepowie widniał napis „WIARĄ I PRACĄ” a na sztandarze szkoły w Niegłosach „PRAWDĄ I PRACĄ”. Były to wartości, które ukształtowały osobowość absolwentów i byli im wierni do końca życia.

Czy ktoś zna dalszy los tych sztandarów?



4. Zakończenie roku szkolnego w Powiatowej Szkole Rolniczej Żeńskiej w Trzebowie w 1933 roku. Od lewej w drugim rzędzie siedzą nauczyciele szkoły: Zofia Ralska (roboty ręczne, szycie), Henryka Ciborska (przedmioty ogólnokształcące, kierownik szkoły w latach 1937—1939) Leokadia Bergerowa (organizatorka i pierwsza kierowniczka szkoły, przedmioty ogrodnicze), Melagia Pikulska (dział kulinarny) Janina Kaczmarkówna (przedmioty zawodowe) Jadwiga Gutowska (praktykantka) Stanisław Berger (przedmioty zawodowe-gospodarstwo szkolne).

Na tle budynku sztandar szkolny z wyhaftowanymi słowami „WIARĄ I PRACĄ”

Ze zbiorów rodzinnych
Leokadii Podedwornej-Bergerowej.

PRZYPISY

- 1 Wieczorek T., *Historia szkolnictwa rolniczego w Polsce*, SGGW-AR, Warszawa 1968.
- 2 Kowalewski J., *Szkoła Rolnicza w Niegłosach*, «Biuletyn Pedagogiczny Szkolnictwa Rolniczego» 1965, nr 15.
- 3 *Sprawozdanie Centralnego Towarzystwa Rolniczego za lata 1923—24*, Warszawa 1925.
- 4 P.R., *Płockie Towarzystwo Rolnicze*, «Życie Mazowsza» 1935, nr 1.
- 5 Kałużyński S., *Szkoła Rolnicza Męska w Niegłosach*, «Życie Mazowsza» 1935, nr 9/10.
- 6 Wieczorek I., *Bibliografia oświaty rolniczej*

- w Polsce 1918—39. PWR i L, Warszawa 1969 (patrz: Trzepowo, Niegłosy.)
- 7 (b. a.), *Płocka Szkoła Rolnicza w Trzepowie*, «Mazowsze Płockie i Kujawy» 1926, nr 7, s. 30.
 - 8 Sejm Ustawodawczy RP, 1919 druk, nr 626, Ustawa z 9 VII 1920 r. Dziennik Ustaw RP 1920 nr 62 s. 1072—1075.
 - 9 Vladichówna A., *Szkoła Rolnicza Żeńska w Trzepowie*, «Życie Mazowsza» 1935, nr 1.
 - 10 Wieczorek T., *Zarys dziejów szkolnictwa rolniczego w Polsce do 1939 roku*, PWSZ, Warszawa 1968.
 - 11 Dzierżanowski J., *Powiatowa Szkoła Gospodarcza w Trzepowie*, «Gospodarstwo» 1927, nr 1.
 - 12 Grzebska-Bergerowa L., *Powiatowa Szkoła Rolnicza w Trzepowie*, «Szkolnictwo i Oświata Rolnicza» 1929, z. 7/10.
 - 13 Malinowska K., *Czego się uczymy w szkole rolniczej w Trzepowie*, «Głos Koleżeński» 1930, z. 3; Truskowska G., *Życie szkolne w Żeńskiej Szkole Rolniczej w Trzepowie*, «Głos Koleżeński» 1935, nr 1.
 - 14 Zjazd Mazowieckiego Sąsiedzkiego Związku Szkół Rolniczych, «Głos Koleżeński» 1924, nr 4.
 - 15 Zjazd byłych wychowanek Szkoły w Trzepowie, «Głos Koleżeński» 1926, nr 6/8, Statut Związku b. Wychowanek Szkoły Rolniczej Żeńskiej w Trzepowie, «Głos Koleżeński» 1933, nr 1.
 - 16 *Dożynki w Spale, Udział Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej*, «Młoda Polka» 1928, nr 10.
 - 17 P. Z., *Moje wrażenia z pobytu w Trzepowie*, «Głos Koleżeński» 1929, nr 3.
 - 18 *Pomnik drogowca w Trzepowie*, «Mazowsze Płockie i Kujawy» 1930, nr 12.
 - 19 *Pan Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki w Niegłosach*, «Głos Koleżeński» 1929, nr 1.
 - 20 *Pobranie ziemi z pobojuwiska trzepowskiego na Kopiec Marszałka Piłsudskiego*, «Życie Mazowsza» 1935, nr 5/6.
 - 21 Milke A., *Niedoli wsi położym kres*, «Tygodnik Płocki» 1989, nr 47 s. 4.
 - 22 *Z zakończenia VIII-go rocznika w Trzepowie płockim*, «Szkolnictwo i Oświata Rolnicza» 1931, nr 5—6 s. 22.
 - 23 *Archiwum Wojewódzkie Płockie Księga Protokołów Sejmiku Powiatowego i Wydziału Powiatowego w Płocku za lata 1918—1939*.
 - 24 Milke A., *100-lecie urodzin L. Bergerowej — organizatorki oświaty rolniczej*, «Tygodnik Płocki» 1989, nr 47 s. 2.

